

ՆԱԽԱԿԻԼԻԿԵՆՆԵՐ-ՀԱԹԵՆՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վ) երկին ժամանակներս մեծաբայլ յառա-
ջագիտութիւն ընել սկսաւ քաղաւն-Լարից Տնա-
խօտութիւնը, ի մէջն այլոյն այն արքանապարտութեանց
գնիւտութիւնը, որոնք Հաթիւն կամ Հէթիսիան
ի՛նչնայսկին, ազգի մ'որ բաւական մեծ գեր խա-
տապէս է երբեմն եւ բաւական յաճան իւր ինչոյն
եզրիցտական, առօրեանստանն եւ նաեւ նախահ-
(Վանան) արևմտապարտութեանց մէջ: Հաթիերն
կամ նախահպարտութեան արքանապարտութեանց բաւական
քանակութիւնն մի գտնուեցաւ, եւ գտնուեց առեղ-
ծալ գտնէ փորձեցին այլեւայլ գիտականութ:

Այսօր տակաւին կարելի չէ որոշել թէ այս կարգի արձանագրութեանը որպիսի քանակութիւններ կ'ընթերցուէին Տաշաղի տաճարին եւ Տաշաղի թանգարանին համարձակութեամբ: Բայց դիւտեքն հետզհետեւ կ'աճին եւ երթալով կ'ընդարձակուի շրջանն այն երկրորդին: Ար ասանք ի՞ր գաւառին: Մօտեք էր որ Տաշաղըրբաւոր գիւտ մ'աւետեց կետարիւյ արծ. Աւաշնորդն Տրդատ Թոր. Պապեան եւ որտեւ գրութիւնը Տաշաղըրբէնքը Մեր ընթերցողաց. (սեան վերջ՝ էջ 315) հանդիման զնկատիւյ պատկերով արձանագրութեան: Գրիւք էր յայտնէր որ կետարիւյն զնքէ ուժով տամ հեռու: Արեւի հայ գիւտի երկու հին գերեզմանաքան մէջ գտած է այն «տապանադիրն», ու կը յաւելու որ որսէն-ախէր հին հոնայ կարգի տապանաքաներուն, եւ թէ նաեւ Արցախին կէտ տամ հեռու Զէն եւ Մելեւ: Գրիւքու մէջ այս տեսակ գերեզմանատունը ու տապանաքանը կան: Յարցալ յօդուածադիրը իր խօստապարկ գաւառը այլ ընդօրինակու եւ Տաշաղըրբէլ մեր ընթերցողաց: Այս գործքն գիտութեան համար մեծ արժեքն կ'ըլլայ եւ բազմակն եւ որ դիտարկութիւնն րոտ կարելոյն յուտ փայտադրի:

Ագրարիկ արձանագրութեանց յարգը շատ մեծ է։ Այնքանի մ'այն արձանագրութեանց վրայ՝ զոր Հիւնդինը՝ արձակել բուսական է ծանցալուր ուր յայտնիքն արձակելու արձանագրութեանց կարգէն է։ Բայց հոս է գիւտին արժէքը՝ ինչեքուր կամ Հիւնդինը (ըստ քննչաց ոմանց փոքրատկանն ՆախաՅայոց) արձանագրութիւնը յայտնի իբր 22 հոտ գտնուած են հրտադրական էն մեծաւ մասամբ ի Համամք, Մարաշ, քաշի մը հասնա՝ Մալաթիա, Իզմիր, Կիւրտի, Համահ, Փայանիկ, Անտաքիա են։ Կոր գիւտանք Կնետարի յընկայսից՝ ըստ տեղեկութեան յօգուածագրին՝ այնչափ բազմամեքի արձանագրութիւնը նոր գաւառալուի մը կրնան կազմել այս արձանագրութեանց հետագաօտուի բնան այնչալլ տեսակիտով, թէ գաւառնոր կառքնող ազգին աղեղնելով բնան կամ բնաւորութեան յընկն ընդդէպելով եւ թէ աճեցրինով քնուութեան նիւթին՝ որոնց համեմատութեանք թերեւս շատ աւելի պարզուի այս արձանագրութեանց լուծման տակաւին մէջին ինդիլը։ Աեղեղ համար այնչափ աւելի նշանակութիւն ունի այս կէտու, որչափ գիտնող մէջ տակաւ կը տարածուի այն կարծիքը թէ Հիւնդին ուրիշ բան չէին բայց էթէ նշանակութեան Հայերն, որոնք ըստ նոր քննչու թեանց արդէն այս կամայեթին անցած են Արեւելք

Եւ բռնած Երասխայ ու Եփրատայ հովիտներն եւ շրջակայքն:

Ապագաներով մեր բաղձանայաց կառավարման՝ առե-
լուրդ չէ հոտ համառուտ տեսութիւնն ստ՛րբնը հա-
մարձան արձանագրութեանց հետադարձութեան
ոյժման վիճակին վրայ, Հետադարձութիւնըս ար-
գաթեւ բաւական բազմաթիւն են՝ թէ՛ եւ նոյն ար-
ձանագրութեանց ընթերցման ինդիքը տակաւին
իւր խանձարոյց մէջ է: Միայն 1893 տարւոյ ըն-
ծալքերի մէջ շարք մը գրութիւններ լոյս տեսան
Հակեբեռւ եւ իրենց թողուցած արձանագրի յիշա-
րանքարանայ վրայ՝ Այս օրերս ալ գերմանացի
գիտնական մը՝ Պ. Եմանը բնագրակէ հետադարձու-
թիւնն եւ հրատարակել սկսաւ, որ հիմէն կ'ուզէ
դնել գանձող առեղծւոյ եւ ընթերցման բանական
դանկելս: Գործըք՝ որ նախ լոյս տեսաւ Հայտնի
Գերմանական արեւելագիտական ընկերութեան
թիերթին մէջ, ՝ տակաւին ամբողջապա՛ս չէ: Լոյս
տեսածն է առաջին մասն, ուր նախ երկրորդ կը հա-
մարձայ յայն ինդիքի վրայ թէ քիչ անուանելու է
այս արձանագրութիւնը, ապա միւս անգամ տեղե-
կութիւն կը բերուի մինչեւ այս օր գանձուած ար-
ձանագրութեանց ու շատ հրատարակութեան
վրայ, եւ կ'սկիզբն ընտր ընդարձակ կերպով կը
փորձուի ընթեռնելու գանձող բաղդատութեամբ
եւ մտադրել ըլլալով՝ նշաններու կրկնութեան, իրա-
րոջ հետ կոպ տեղեկութիւն կամ սո՛ւ, եւն չեն

Ենպէս կը կարծէ որ Հելթիտեան կոչել այս գրութիւններն անյարմար է . վասն զի վանեան արձանագրութեանց Հ-Իէ անուանադրութիւնն , որ կը գտնուի նաեւ եգիպտական եւ ասորականտեան շարքերակաւ արձանագրութեանց մէջ , չէ այդպա-

1. Այս գործի 1892 թվականի գրություններից մասին հայտնի է դեռևս Հիթերդիկի և Հոփքոֆի՝ Ռ.-Բ. 1893. թ. 12, էջ 36, Ուհ 50, 62. Հետագայում նաև 1893 թ. 12-ի համարի արդեն հայտնի «Հիթերդիկի» հրատարակությանը՝ R. Recent Hittite literature (Հիթերդիկի նոր տպագրություններ) և իբրեզովի Quarterly Statement of the Palestine Exp. 1893. p. 247—52, ստորագրված էր այն Հիթերդիկանի նշանագրերի վրայ (գլխավոր), Notes on the Hittite writing (Գլխավորումներ Հիթերդիկանի գրության վրայ, ի իբրեզովի Journal of the Royal Asiatic Society 1893. p. 823—853, — իմ տարբերակ.) — Halévy J. Introduction au déchiffrement des inscriptions pseudobabyloniennes ou anatoliennes, ի իբրեզովի Revue sémitique, I, 55—62, 126—137, նաև իբրեզովի էջ գրած և նաև։ Les deux inscriptions hittéennes de Zindjirli; Rev. sem. I, 138—167, 218—258, 319—336. — P. Jensen, the solution of the Hittite question (Առհասարակ Հիթերդիկանի բացահայտումը, ահ.-ուրբ. 1893. 16 էջ). — Menant J. Éléments du syllabaire hittite (Հիթերդիկանի սյլաբարի մասին քաղվածքներ, 1892. 40 նիւ էջ) քաղվածք. Les Héteens, histoire d'un empire oublié par H. Sayce, traduit de l'anglais avec préface et appendices par J. Menant (Հիթերդիկանացու ահուստ Հիթերդիկանի պատմությունը, գրած Սկեյ-ժանի և Մենանտի կողմից, 1891.) — Sayce H. The decipherment of the Hittite inscriptions (Առհասարակ Հիթերդիկանի արձանագրությունների) ի Rec. de Trav. XV, IV, p. 21—32. — Tyler T. the nature of the Hittite writing; Trav. Congr. Orient. Lond. 1892, II, 250—272. եւ The Hittite seal of Bor ի իբրեզովի Academy XLIII, 37ff. նաև իբրեզովի այս հրատարակվել է (էջ 329 հիշ) գրած և նաև։ յոթնամյա զե. ուր Հիթերդիկանի սեմական ընթացիկ գործի զուգույնը։ Ցիւրեք վերաբերյալ նաև։ Baillet A. Etudes sur les inscriptions hittéennes; Rec. de trav. XIV, 161—164.

գրական անուն մը յատկացէս, այլ աշխարհա-
գրական, որ անուամբ երկիրն աւելի անձուկ սահ-
ման ունի քան այն շրջանակն՝ ուր գտնուած են
համբեան արձանագրութիւնները։ Այստեղ ալ կը
կրկնէ իւր կարծիքը թէ չա՛ն անունն ուրիշ բան
չէ բայց ի՞նչ է չա՛ն բառ ծանօթ օրինաց հայ բն-
գուի, ուր ՚ն բառավերջին ու բառավերջին կ'ըլլայ
յ. (հմմտ. հայր = pater եւ.) Եւ որովհետեւ
կ'երեւայ թէ արձանագրութիւնները քանդակող
ազգին գլխաւոր կայանն Արիւնիա էր եւ շրջակայքն՝
կրկնական կ'առաջարկէ անուանել գոնէ առ այժմ։
Բայց կը յաւելու՝ այս ամէն անուանքն սակաւա-
կեաց կ'երեւան. վասն զի իմ ընթերցմանց հա-
մաձայն անհրաժեշտ կ'երեւայ թէ պէտք պիտի ըլլայ
հետեւցընել որ արձանագրութեանց յետեւ լինէ
բառավերբեր եւ թէ քերականութեան կողմանէ
գրեթէ լիովին կը նոյննայ հայերէնին հետ ուստի
պէտք պիտի ըլլայ գտնուի հին-հայերէն անուա-
նելը — քննութիւնը զիսկապովկիս ալ մոռնա-
լու չեն այտուհետեւ։ Ազգակի գիւտեհէ ետքը։

Այս եւ այլպիսի կէտերու վրայ իսկ ծան-
րանալ չենք ուզեր։ Այս օրս տակաւին փարձեր մի-
այն եղած են լուծման ու ընթերցման այս պատ-
կերակոր արձանագրութեանց. շատ բան լոկ են-
թագրութիւն են եւ քիչ շատ հաւանականու-
թեան վրայ յեցած գրութիւնները, բայց արդէն
շատ հետեւ շ'երեւար այն ժամանակն՝ որ հառ-
տատուն կուտան պիտի ունենայ արձանագրու-
թեանց քննութիւնն, մանաւանդ երբ քննու-
թեան տալովք՝ արձանագրութեանց թիւն՝ ածի
ու խնամով հրատարակուի։ Այսպիսի իրաց մէջ
քիչ թէ շատ ճոխ ստացած անհրաժեշտ է, որպէս
զի համեմատութիւնը լայն շրջան ունենալով՝
աւելի շրջահայեաց ու հաստատուն ըլլան եւ ա-
պահովագոյն հետեւութեանց հասցընել կարենան։
Այս տակաւնով Արարիկ եւ շրջակայ տապանա-
գրոց հրատարակութիւնն անհրաժեշտ է։

Հոս կը գնե՞ք ըսյոս օր գտնուած համբեան
արձանագրութեանց թիւն՝ իրենց տեղերովն ու
հրատարակութեանց վերնագրերնորմը։ Գիշ շատ
լիակատար գաղափար կ'ունենայ ասով ընթերցողն
համբեան արձանագրութեանց արդի վիճակին
վրայ։ Հարաւեն գէշ կ'է հիւսիս Տաւրոսի արեւե-
լեան կողմն ու հիւսիսային Փոքուն Ասիոյ մէջ
եղածները նախ կը յիշենք, յետոյ Տաւրոսի արեւ-
մտեան կողմն ու Արիւնիա երկրները, ամենէն վերջը
ցրի հոս հոն գտնուածները։

1. Համբի գտնուեցան 4 կամ 5 արձանա-
գրութիւնք, զորոց հրատարակած է Rylands
(Transactions of the Society of Bibl. Archeology,
VII, p. 432) եւ յետոյ Wright (Empire of the
Hittites, p. 84ար. 1886, տախտակ Ե)։

2. Արձանագրութիւն մ'ի Բեթեւ (Էֆէսոյ),
զոր հրատարակած է այլեւայլ օրինակութեանց
համեմատ՝ Wright (տախտակ Ե)։

3. Բազմութիւն մ'արձանագրութեանց
Երւդիէ մէջ, որոնց գլխաւորները լոյս տեսած են
յիշեալ (Transactions եւ.) գործոյն մէջ, եւ

քանի մը հաստատար աւելցած՝ Ռայթի քով
(տախտակ Ը եւ ԺԹ եւ.)։ Հատ մ'ալ (բարձրագ-
քանդակ պատկերի մը վրան ու քովը) հրատարա-
կած է Perrot (Histoire de l'art. IV, p. 808)։

4. Հատ մ'արձանագրութիւնք ի Մար-շ,
որոնց մեծագոյն մասին նմանատիպեր գրուած
են Հումմն-Փուշէյշայնի ուղեգրութեան մէջ
(Humann und Tuschstein, Taf. XLVIIIff.)։
Մարաշի "առիւծաքարութիւն" կոչուած արձանա-
գրութիւնը հրատարակած էր աւելի յառաջ
Rylands (Proceedings of the Soc. of Bibl.
Arch. 1887, p. 374.)։ Անոց վրայ աւելցընելու
է Մարաշ գտնուած արձանագրութիւն մ'ալ, զոր
Մունրոյ (Munro) օրինակած է, եւ Ռամսէյ ու
Հոկարթի հրատարակած են (Ramsay եւ Hogarth
ի Recueil de travaux relatifs à la phil. et l'arch.
égypt. et assyr. XV, տախտակ Բ)։

5. Հատ մը ի Էֆէսոյ (հրտ. Հումմն, տախ-
տակ ԽԺ)։

6. Հատ մը Իզմէն, որ այժմ Ալքիտան կը
գտնուի (Եթէ արդէն Կ. Պոլսոյ Թանգարանը չէ
տարուած), եւ հրատարակած է Ռամսէյ. (անդ,
տախտակ Լ—Բ)։

7. Հատ մը կայ Մար-շի, բայց չէ հրատա-
րակուած։ Այս արձանագրութիւնը կը յիշեն
Ռամսէյ (անդ, էջ 27) եւ Սէյս (Sayce, the
decipherment եւ. Recueils XV, p. 2)։

8. Արձանագրութիւն մը ի Փաւլուս. (հրտ.
Ռամսէյ, անդ՝ տախտակ Գ)։

9. Երեւոյ հատ ի Կէֆէն, զոր հրատարակած
է նոյնպէս Ռամսէյ (Recueils XIV, տախտակ Գ)։

10. Ըստ Ռամսէյի ի Mittheil. des deut-
schen arch. Instituts, athén. Ath. 1889, p. 187
տես նաեւ Wright, տախտակ ԻԳ) սակաւաթիւ
սմէհնագոյն նշանագրութիւնք կան Իսլիւիկ մէջ,
Ասորի տակաւին հրատարակուած չեն, թէեւ
Սէյս (Transactions VII, p. 258) Իսլիւիկ կ'ընծայէ
նշանաձեւերու կայտ մը զոր կը գտնենք Perrotի
գրութեան մէջ (անդ, տախտակ ԽԸ), բայց ըստ
նոյն փեռոյի այն ձեւանիշները Պոլսոյ գէշի մէջ
գտնուին։

11. Մեծ արձանագրութիւն մը եւ բազմա-
թիւ փոքրիկներ Պոլսոյ գէշ մէջ, փոքրիկներն՝ դից
ու Եշէշի-գայայի արքայի նշաններ՝ հրատարակած է
Perrot (տախտակ ԼԸ եւ.), մաս մ'ալ Հումմն
(տախտակ Ը եւ.) եւ քանի մը հատ ալ Ռամսէյ
(թիւ 10 յիշուած գործքին մէջ)։ Իսկ մեծ ար-
ձանագրութիւնը հրատարակած է լուսանկարի մը
վրայէն նոյն Perrot (Exploration archéol. de la
Galatie, II, pl. 35)։

12. Տարախուտական արձանագրութիւն մը
Տօշլու-դէֆէնի տեղը, զոր հրատարակած են
Ռամսէյ (Journal of Hellenic studies III, տախտակ
21 B, եւ դարձեալ Mittheilungen etc. 1889,
p. 182) եւ Perrot (Histoire de l'art, IV, 722)։

1 Տես նաեւ Wright, տախտակ ԻԳ. Սէյս ալ
(Transactions VII, 255 եւ.) կը ծանօթացընէ անոր ըն-
թերցմանը, բայց վատահետ չեն ասուք. վասն զի ամենու-
ած են փեռքներ գործեն (Textier, Description de l'Asie
Mineure.)

13. Արձանագրութիւն մ'ի Պէշ-էնյի (Հրտ. Ռաւմէյ) Mittheil. p. 161):

14. Քանի՞մ'արձանագրութիւն շատ հեռուն Մանիսայի (Մազնիսիս) քով, որոնց մին հրատարակած է Denis (Proceedings III, 40) եւջլաւ եւս Սէյս (Transactions VII, տախտակ Ե.) երկու հաստ ալ հրատարակած է ըստ Gollob's Wright (անդ, տախտակ ԻԲ):

15. Արձանագրութիւն մ'ի Նիմֆէ, զոր հրատարակած է Նախ Բերերը (Arch. Zeitung 1883 տախտակ Բ) յետոյ Սէյս (անգ., 267. հմտ. Wright, տախտակ ԺԸ եւ Hirschfeld, Felsenreliefs in Kleinasien, p. 10):

16. Արձանագրութիւն ի կէօնյիսու (ի վերջոյ հրտ. Ռաւմէյ Mittheil. 1889, p. 180 եւ Recueil, XIV, տախտակ Ի):

17. Տարակուսական արձանագրութիւն մը գրան մը բարաւորին վրայ Լամուսի եւ Քանիլլիէի մէջտեղ, զոր Լանցիլուս (Langlois, Voyage dans la Cilicie) իբր գլխադարձ գործածած է երկու անգամ (էջ 111 եւ 171) եւ զոր կրկին յառաջ կը տրեք Perrot (IV, 546):

18. Երեքմանեայ արձանագրութիւն մը Իւլիէի, զոր հրատարակած են Davis (Transactions IV, Մաս Բ) Wright (տախտակ ԺԳ) եւս, նոր ընդօրինակութեան մը վրայէն՝ Ռաւմէյ (տախտակ Գ եւ Դ):

19. Նոյն գիտնականն (տխտ. Բ) հրատարակած է արձանագրութիւն մ'ալ Պալլադի-Մադէնէն:

20. Հաստ մը ի Պաշ, հրտ. Նոյնտեղը (տախտ. Ա):

21. Հաստ մ'Անդուլ, հրտ. Նոյնը տեղը (տախտ. Ա):

22. Հաստ մ'ալ վերնապէս ի Ֆրոնիս (հրտ. Նոյն գիտնականէն՝ տախտ. Ա): Այս ամէն արձանագրութիւնը քանդակուած են մեծաւ մասամբ Ժայռերու վրայ կամ գիտարան փոխադրելէ թաքի կործնելու վրայ. աւստի կրնանք ապահովապէս ըսել, որ ուր որ գտնուած են՝ հոն ալ էին յառաջ կամ գոնէ շատ հեռու տարուած չեն:

Սակայն ասոնցմէ զատ կան շատ մ'ալ շարժական առարկայից վրայ, որոնցմէ ոմանք շատ հեռուները տարուած են: Այսպիսի են՝ 1. Սկահակի մը արձանագրութեամբ՝ Բարեկոն գտնուած, բայց որ կրկնիկոյ կը վերաբերէ. (հրտ. Rylands ի Proceedings 1885 Մայիս, յետոյ Wright, տախ. ԻԵ): — 2. Հաստ մը կնիքներ գրութեամբ, զորոնք Լայպար Նիւուէ գտած է. (հրտ. Rylands ի Transactions VII, տախտ. Ե եւ Wright, տախտ. ԺԳ): — 3. Կարաբի վրայ կնից արձանագրութիւն մը, զոր նոյնպէս Նիւուէ գտած է Լայպար. (հրտ. Rylands: Proceed. VI եւ Wright, տախտ. Ի.) այս կնիքաբան Կալիֆէն է: — 3. Արձանագրութիւն մը Ալեքսանդրիոյ (Խալէստերուն) մօտորը գտնուած եւս հրատարակուած Մընանէն (Menant ի Comptes rendus de l'Acad. des inser. 1890, p. 241, 243): Հաստ նման ըլլալով Նշանաձեւերն Մարաշի մէջ արձանագրութեան հետ՝ Ենիէն կը կարծէ թէ անկէ եկած ըլլայ (Կալիֆէն): — 4. Երկնիզու արձանագրութիւն մը շըջանակի

մը բոլորութիւն ու մէջը՝ մարդու նկարի մը շրջա կողմն. շըջանակի մէջինն ասորեստանեան սեպագրութեամբ է: Այս արձանագրութիւնն (Տալիֆէն-Կալիֆէի) Տալիֆէ արեւմտեան կողմէն կ'ըլլայու է ըստ Ենիէնի, վասն զի մարդը ասոր վրայ ծիգ պնդէս հազուած է՝ ինչպէս կը տեսնենք այժմ՝ յիշելի կնքանկարի մը վրայ, որ գտնուած է Տալիֆէ արեւմտակողմն ի Պոր: (Հրատարակուած լուսանկարի մը վրայէն ի Transactions VII տախտ. Ա եւ ի Recueil, զոր տես յաջորդիս մէջ): — 5. Արձանագրութիւն մը այժմ յիշուած կնքոյն, որ գտնուած է ի Պոր. (հրտ. Ռաւմէյ՝ Recueil XIV, 88): — 6. Տարակուսական արձանագրութիւն մը քանդակի մը վրայ, որ գտնուած է ի Ճանա՝ Ֆասիլիէի հրատարակումն. (հրտ. Perrot, IV, 767): — 7. Արձանագրութիւն քանդակի մը վրայ՝ որ այժմ Փարիզի Ազգային Մատենադարանին մէջն է (հրտ. յիշեալ գիտնական ու Նախ. Rylands, զոր կը գտնենք Wrightի քով, տախտ. ԺԱ): Անշուշտ Կարիէմիէն է աս ալ: — 8. Կնքադրեր՝ սեպհակաւ Հըւմմէրկեր (Sehlumberger) գիտնալ, որ Հայոց դրամոյ ալ մասնակէտ է, եւ մասամբ կրկնիկայէն են (հրտ. Rylands, Trans. VII, 422 եւ Wright, տախտ. ԺԱ): — 9. Կնիք մը Ջիւնաւիս գտնուած, զոր հետագայում ու քննադատած է Սէյս (Arch. Journ. 1890, p. 215ff): Տեղի անծանօթ, բայց պիտի գտնուի՝ երբ ծանօթանայ Հըւմմէրկերի թիւ 17 կնքոյն տեղը: Սէյս միտ չէ դրած որ այս երկու կնքիկերը միեւնոյն գրութիւնն ունին: — 10. Տարակուսական կնիք մը, զոր կը յիշէ Սէյս (Recueil, XVI, p. 1) իւր յօդուածին մէջ: — 12. Բարեքարանդակի մը ալ կողմն փորագրուած գրութիւն, որ Փարսուն Աւիյ խորքերը գտնուած է եւ զոր հրատարակած է Menant (Journ. As. 1892, p. 330): Հաստ անշուշտ գործուած մըն է եւ նորանշան տիպար մ'ունի: Իւր բովանդակութիւնը նման է Պոր գտնուածին հետ. աւստի կ'երեւայ թէ կրկնիկայէն է կամ գոնէ կրկնիկոյ հպատակ իշխանի մը: — 13. Արձանագրութիւն մ'որ շատ տարակուսական երեւոյթ մ'ունի, հրատարակուած Perrotի գրութեան մէջ (IV, 804):

Պէշէն ի յիշել օր թագաւոր-թագ գտնուած է պնիքի տաշա մը 3 կնքաքարանդակով վրան, որ այժմ Պերիլի թանգարանն է եւ զոր Սէյս իբրեւ հայտնէին արձանագրութիւն հրատարակած է (Journal of the Rog. As. Soc. 1893, p. 31), բայց շատ տարակուսական է. վասն զի կրկնիկան նշանաձեւերուն մէջ այնպիսի պատկերներ չկան: Նաեւ կրկնիկան արձանագրութեանց կարգէն ջըջելու է ինքնիշխան (կամ ինքնիշխան) անկէն վերաբերող կնքոյն վրայ մարդու պատկերի նախ կողմն եղած գրութիւնը. (այժմ Օքսֆորդի Աշմունի թանգարանին մէջ): Ըստ Ենիէնի կրկնէն չէ հատկան, այլ կկարտեսան՝ ինչպէս շատ մ'ուրիշներն, որ այսօրս հետեւեալն անուամբ կը յորջործին:

Այս է ցոյցմ' գտնուած արձանագրութեանց բովանդակ ցանկը: Ասոց մեծագոյն մասն նորէն հրատարակած է Փայզեր (Peiser, die

